

УДК: 378+78+372.36

МАМИКІНА Анжеліна Іванівна –

викладач кафедри музично-інструментальної підготовки факультету музичної та хореографічної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
e-mail: angelina_m72@mail.ru

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна вища освіта має бути спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної та професійної підготовки фахівців і всебічний розвиток особистості. У зв'язку з цим, вимоги до навчання майбутніх учителів музичного мистецтва зумовлюють пошук й уточнення форм і методів формування універсального професіонала, що володіє комплексом фахових умінь у синтезі музично-виконавської, артистичної та вербальної складових. Остання знайшла віддзеркалення і розроблення в науковій літературі як художньо-педагогічна інтерпретація. Слід наголосити, що сьогодні сучасний вчитель музичного мистецтва в школі має бути зорієнтованим на публічно-освітні виступи перед школярами, що вимагає використання різноманітних видів музично-виконавського діалогу з дітьми.

Зазначимо, що специфіка підготовки студентів у мистецько-педагогічних вишах визначається синтетичністю фахової підготовки, в якій знання і навички з різних навчальних дисциплін взаємозбагачують і доповнюють один одного. Значне місце належить виконавській діяльності, тому, зокрема, актуалізується проблема розвитку в майбутніх учителів музичного мистецтва вмінь художньо-педагогічної інтерпретації

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інтерпретації музичних творів досліджувалися багатьма вітчизняними й зарубіжними науковцями в галузях філософії, культурології мистецтвознавства, музичної педагогіки тощо. Зокрема, Н. Жукова розглядала інтерпретацію як компонент музичної творчості; В. Крицький досліджував процес формування вміння художньої інтерпретації у студентів музичних факультетів педагогічних закладів вищої освіти; В. Москаленко розробляв теоретичні й методичні питання музичної інтерпретації; М. Чернявська вивчала аксіологічний аспект теорії інтерпретації тощо. Проблема художньо-педагогічної інтерпретації музики студентами мистецько-педагогічних вишів висвітлена в дослідженнях О. Ляшенко, Г. Падалки, О. Полатайко, О. Щолокової та ін. Зокрема Г. Падалка у своїх наукових роботах наголошує

на тому, що виховний вплив такої інтерпретації залежить від умінь майбутнього фахівця створити відповідну установку на сприйняття і виконання музики, знайти потрібну оптимальну кореляцію між змістом музики та емоційним настроєм слухачької аудиторії. Узагальнюючи думку щодо роботи вчителя-інтерпретатора, О. Щолокова визначає основні умови подання навчального матеріалу у процесі художньо-педагогічної інтерпретації. О. Ляшенко і О. Полатайко розглядають художньо-педагогічну інтерпретацію як результат емоційно-інтелектуального пізнання музичного твору, а також у якості вербалізації смислу музичного образу з морально-естетичним спрямуванням й емоційним впливом в умовах педагогічної діяльності.

Мета статті. Аналіз літератури, в якій розкрито проблему художньо-педагогічної інтерпретації, свідчить, що означеному питанню приділялася значна увага, однак, певні її аспекти, а саме – уточнення змісту і визначення форм роботи, які сприяють формуванню вмінь означеної інтерпретації в майбутніх учителів музичного мистецтва, вимагають опрацювання, що й вважатимемо метою даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «інтерпретація» походить від латинського слова «interpretatio» (тлумачення, розкриття сенсу, трактування) і використовується в різних наукових галузях, але трактується, насамперед, як науковий метод пізнання, «процес становлення логічних методів: від простого опису, через пояснення і трактування, – до суворо логічної операції», що містить аналіз, синтез, порівняння, зіставлення тощо [3].

У філософії поняття «інтерпретація» трактується як зображення, дешифрування, моделювання певної системи (тексту, твору, подій, фактів життя). В сучасній логіці та методології науки інтерпретація є побудовою систем (чи системи) об'єктів, які складають предметну галузь значень базових термінів теорії, що досліджується, і відповідають вимогам істинності її положень [8, с. 247].

У мистецтві інтерпретація – це форма передачі, відтворення художнього явища. Таке відтворення є характерним для виконання художнього тексту (літературного, музичного,

© Мамікіна А. І., 2017

театрального тощо), коли реалізується співучасть виконавця у створенні можливих варіантів трактування змісту цього тексту.

Насамперед зазначимо, що проблема інтерпретації набула важливого значення у дослідженнях, проведених у галузях музикознавства, теорії музичного виконавства і музичній педагогіці. Адже категорія інтерпретації є однією з провідних у музичному мистецтві, оскільки цей феномен пов'язаний з осмисленням глибинного сенсу музичного твору та його досконалим виконавським утіленням. Саме музиканту належить зрозуміти думки композиторів і транслювати їх слухачеві.

У музикознавстві термін «інтерпретація» визначається як художнє тлумачення музичного твору в процесі його виконання: активний творчий процес, в якому воля композитора повинна стати власною волею інтерпретатора (С. Фейнберг); як виконавська або авторська концепція щодо таких виражальних засобів, як темп, динаміка, артикуляція, фразування, акцентування (С. Мальцев); як тривалий процес поступового виконавського освоєння і розкриття ідейно-образної сфери музичного твору з результатом творчої діяльності – виконавським інтерпретуванням (Н. Корихалова).

Особливого значення для нас становили дослідження феномена інтерпретації в галузі мистецької педагогіки, зокрема таких науковців, як-от: Д. Лісун, О. Олексюк, Г. Падалка, М. Петренко. Вчені вважають, що інтерпретація музичного твору є процесом і результатом духовно-інтелектуального пізнання, розуміння й тлумачення особистістю смислових аспектів змісту музичного твору. Важливу роль, на думку дослідників, належить саме особистості інтерпретатора-виконавця.

Н. Телишева розглядає інтерпретацію як особистісне розуміння твору і виокремлює дві її сторони: інваріантну та варіативну. Інваріантна характеризує особливості авторської позиції, конкретно-історичне розуміння, загальний емоційний лад твору, специфіку і засоби мистецтва. Варіативна тісно пов'язана з самою особистістю, а саме – з обставинами сприйняття, психологічним типом того, хто сприймає інформацію, рівнем інтелекту і духовного розвитку [7].

Таким чином, в основі виконавської інтерпретації знаходиться, перш за все, глибоке розуміння авторської концепції та її трансляція в процесі виконання музики. При цьому художній образ твору збагачується внесеним до нього суб'єктивним світом почуттів і майстерністю самого інтерпретатора.

Слід зазначити, що окрім виконавської інтерпретації існує інтерпретація, яка пов'язана зі сприйняттям і художньо-вербальним аналізом

музичного твору, що віддзеркалює художньо-педагогічну виконавську діяльність учителя музичного мистецтва.

Проблемі художньо-педагогічної інтерпретації присвячені наукові дослідження О. Ляшенко, В. Крицького, Г. Падалки, О. Полатайко, О. Рудницької, О. Щолокової та інших.

Так, О. Ляшенко визначає означений феномен як комплекс різних типів інтерпретацій, таких як музикознавча, виконавська, художньо-образна, вербально-змістовна, візуально-асоціативна, інтегральна та акторська [4].

Саме використання такого спектру різних синтезованих типів інтерпретацій у межах осягнення музичного твору дають можливість розвинути межі художнього сприйняття, асоціативного мислення, творчої уяви та зумовлюють можливість успішної професійної самореалізації майбутнього фахівця. Спільне обговорення варіантів інтерпретації, визначення задуму композитора, пошуки засобів музичної виразності, жанрово-стильових властивостей, доцільних і ефективних форм та методів роботи над музичним твором – все це оптимізує процес фахового навчання.

О. Рудницька визначає художньо-педагогічну інтерпретацію як «своєрідне тлумачення художнього твору, яке залежить від індивідуальності, соціальної належності та рівня розвитку суб'єкта», в основі якого знаходиться спільна художньо-творча діяльність викладача і студента [6, с. 130].

В. Крицький вважає процес формування вмінь художньої інтерпретації необхідною складовою професійної підготовки студентів музичних факультетів, що знаходить віддзеркалення під час залучення до виконання різних видів музично-педагогічної діяльності (інструментальна, вокальна, хорове виконавство, диригування, вербальне тлумачення художніх творів). Учений вважає художню інтерпретацію результатом художнього осягнення предмету тлумачення, що реалізований, або який потенційно може бути реалізований в матеріалізованій формі засобами мистецтва. Тобто, здійснення інтерпретації – розуміння змістової сутності музичного твору і втілення розуміння у виконанні [2].

Г. Падалка вказує на те, що виразна інтерпретація повинна стати міцною основою, фундаментом художнього спілкування вчителя зі школярами. При цьому педагог залучає учнів до світу музичного мистецтва, розвиваючи їхнє духовне, чуттєво-емоційне сприйняття, збагачуючи їхній естетичний досвід [5].

Перш ніж розглядати вміння художньо-педагогічної інтерпретації музичних творів,

необхідно зупинитися на трактуванні більш загального поняття «вміння». У педагогіці існують різні трактування поняття «вміння»: освоєний (засвоєний) суб'єктом засіб виконання дії, що забезпечується сукупністю набутих знань і навичок; оволодіння засобами (прийомами, діями) використання засвоєних знань на практиці; підготовленість до практичних і теоретичних дій, що виконуються швидко, точно, свідомо, на основі засвоєних знань і життєвого досвіду; здатність виконувати будь-яку діяльність, яка набута в результаті навчання, досвіду; здатність особистості до ефективного виконання певної діяльності на основі існуючих знань.

Узагальнення сутності поняття «вміння» надає підстави розглядати його як засвоєний особистістю спосіб успішного виконання діяльності, який ґрунтується на набутих знаннях і навичках, з метою досягнення поставленої мети (Ю. Бабанський, С. Гончаренко, С. Мілерян).

Художньо-інтерпретаторські пошуки зумовлюються багатьма складовими і потребують, у першу чергу, наявності здібності осягнення художнього образу, драматургії мистецького твору, вірогідності суб'єктивного уявлення, самостійності у виборі художньо-виконавських прийомів утілення образу. Все це можливо за умови сформованості вміння аналізувати, створювати інтерпретаційну концепцію, володіти інструментом й адекватно оцінювати власне виконання. Безліч інтерпретацій сприяє розвитку виконавських здібностей, розширенню тезаурусу та спонукає до творчої самостійності.

У контексті дослідження розглядаємо художньо-педагогічну інтерпретацію як симбіоз музично-виконавської та художньо-вербальної інтерпретацій. Вміння художньо-педагогічної інтерпретації ми визначаємо як засвоєний майбутнім учителем музичного мистецтва спосіб успішного самостійного оволодіння пошуково-аналітичними, виконавськими, художньо-вербальними і педагогічними діями, який ґрунтується на набутих знаннях і навичках, зумовлює втілення образного змісту музичних творів і сприяє творчій самостійності.

Оскільки вміння художньо-педагогічної інтерпретації, як і всі вміння, не є вродженою якістю, виникає необхідність їх цілеспрямованого формування, що вимагає від студента озброєності певними знаннями, володіння прийомами музично-виконавського втілення та створення моделі послідовного сприйняття твору від вербального до виконавського. Нами визначено ефективні форми формування досліджуваного феномена, зокрема, це – форми діалогічного спілкування і публічних конкурсів-виступів певної жанрової

спрямованості.

Форма діалогічного спілкування передбачає створення між викладачем і студентом атмосфери співтворчості. Це сприяє покращенню якості навчання в процесі фортепіанної підготовки: стимулює студента до більш глибокого аналізу музичного твору, особистісних суджень, мобілізації творчих сил.

Робота на заняттях з основного музичного інструменту (фортепіано), концертмейстерського класу, додаткового музичного інструменту (фортепіано) тощо повинна проводитися таким чином, щоб опрацювання певних вимог разом з викладачем випереджало самостійну роботу студента. Саме форма діалогового спілкування сприяє напрацюванню для кожного студента орієнтирів самостійного музичного розвитку. Це сприяє виникненню безперервної інтерпретації музичних текстів у різних знакових системах через віддзеркалення в індивідуальному інтонуванні досвіду переживань та емпатійності особистості.

У цьому контексті заслуговує на увагу діалогічна теорія пізнання творів мистецтва М. Бахтіна: піаніст (виконавець взагалі) веде багатосторонній діалог: а) з твором; б) з образом його автора; в) з фортепіанною і світовою культурою; г) з інструментом в його еволюції; д) з аудиторією [1].

Індивідуальні заняття, які ґрунтуються на засадах поваги і врахування індивідуальності, «неповторності» кожного студента (за відсутності авторитаризму) та відбуваються в процесі співтворчості, є психологічною основою спільної творчої художньо-педагогічної інтерпретації. Форма діалогового спілкування є активною формою педагогічної взаємодії.

Продуктивною формою роботи з метою формування вмінь художньо-педагогічної інтерпретації ми вважаємо і публічні конкурсів-виступи певної жанрової спрямованості серед студентів одного курсу з подальшим відкритим обговорюванням.

Під час таких виступів публічно проводиться виконавський аналіз власного виступу: якість розкриття художньо-образного змісту твору; стильова відповідність виконання; опанування технічних труднощів; виразність і звукова досконалість; повнота й насиченість вербальної характеристики музичного образу твору тощо. Ефективність створення власної інтерпретації музичного твору залежить від сформованості рефлексивних умінь, які характеризують здатність мислення студентів до критичного самоаналізу і самопізнання. Вміння аналізувати і критично оцінювати власну інтерпретацію музичного твору є запорукою фахового й професійного саморозвитку.

У процесі аналізу музично-виконавської та художньо-вербальної інтерпретації приймають участь усі слухачі конкурсу. Така форма не тільки активізує розумову діяльність, але і збагачує слуховий і виконавський досвід майбутніх учителів музичного мистецтва.

Форма публічних конкурсів-виступів також тренує естрадну витримку, яка необхідна студенту не тільки як майбутньому солісту-виконавцю, концертмейстеру, але і як лектору-просвітителю. Така форма є ефективною при підготовці до багаторазових публічних виступів майбутніх фахівців.

Важливою умовою, яка сприяє формуванню вмінь художньо-педагогічної інтерпретації, є вибір репертуару. Він має залежати від рівня фахової фортепіанної підготовки. В процесі опанування музичного твору визначаються позитивні або негативні результати в контексті розвитку самостійної технічно-пошукової виконавської діяльності студента, яка спрямована на досягнення змісту музичного твору. У подальшому навчанні у студентів формується індивідуальна модель роботи над опрацюванням музичного матеріалу, яка за умов розвинутої рефлексії, створює основу для безперервного професійного самовдосконалення.

Але у процесі фортепіанної підготовки існують деякі недоліки, які негативно впливають на формування вмінь художньо-педагогічної інтерпретації музичних творів, а саме – гальмують означений процес. Зокрема, студентам, які володіють високим технічним рівнем, але не досконало опанували техніку виконання кантиєнних творів, пропонують протягом всього фортепіанного навчання переважно віртуозні твори. І, навпаки, майбутнім фахівцям зі слабким технічним рівнем, які краще інтерпретують кантиєну, пропонують для опанування спокійні, одноманітні твори. Безсумнівно, при такому педагогічному підході до вибору репертуару студенти на концертних виступах демонструють кращі результати, але така обмежена репертуарна політика сприяє також й обмеженості формування художньо-педагогічних інтерпретаційних умінь. Доцільно враховувати, що на індивідуальних заняттях необхідно не тільки презентувати найбільш розвинені виконавські компетентності студента, а й паралельно з удосконаленням уже набутих фахових умінь розвивати ті, що розвинені недостатньо. Таким чином, професійний підхід до вибору репертуару повинен не тільки враховувати рівень музично-виконавської підготовки, але й бути спрямований на досягнення позитивної динаміки фахового розвитку студентів з метою формування вмінь художньо-педагогічної інтерпретації та

коригування засобів опанування різноманітних музичних творів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, у зв'язку з важливою функцією музично-інтерпретаційної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, яка полягає у виконавській демонстрації музичних творів, володінні індивідуальним художньо-педагогічним репертуаром творів різних жанрів і стилів, концертмейстерському й ансамблевому музикуванні, актуальності набуває проблема формування вмінь художньо-педагогічної інтерпретації в студентів мистецько-педагогічних вишів.

Уміння художньо-педагогічної інтерпретації – це засвоєний майбутнім фахівцем спосіб успішного самостійного оволодіння пошуково-аналітичними, виконавськими, художньо-вербальними і педагогічними діями, який ґрунтується на набутих знаннях і навичках, зумовлює втілення образного змісту музичних творів і сприяє творчій самостійності. Ефективними формами формування досліджуваного феномена є форми діалогічного спілкування і публічних конкурсів-виступів.

Перспективною темою подальшого дослідження може стати визначення педагогічних умов формування вмінь художньо-педагогічної інтерпретації майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества: Сборник избранных трудов / М. М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 423 с.
2. Крицький В. Формування художньо-інтерпретаційного мислення музиканта-виконавця / В. Крицький // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Вип. 3: Музичне виконавство. – К, 1999. – С. 110–116.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 683 с.
4. Ляшенко О. Д. Художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору в професійній підготовці майбутніх учителів музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. Д. Ляшенко. – К.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 21 с.
5. Падалка Г. М. Учитель, музика, діти / Галина Микитівна Падалка. – К.: Музична Україна, 1982. – 144 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька / О. П. Рудницька. – К.: ТОВ «Інтерпроф», 2002. – 270 с.
7. Тельшева Н. Н. Интерпретационная культура учителя искусства / Н. Н. Тельшева // Эл. журнал «Педагогика искусства». – 2009. – №3. – С. 171–175.

8. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія / голов. ред. В. І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.

REFERENCES

1. Bakhtin, M. M. (1979). *Estetika slovesnogo tvorchestva : Sbornik izbrannykh trudov*. [Aesthetics of verbal creativity: Collection of Selected Works]. Moscow: Iskusstvo.

2. Krytskyu, V. (1999). *Formuvannya khudozhno-interpretatsiyoho myslennya muzykanta-uykonavtsya*. [Formation of the artistic and interpretative thinking musicians]. Kyiv.

3. Yartseva, V. N. (1990). *Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar*. [Linguistic Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sovetskaya entsiklopediya.

4. Lyashenko, O. D. (2001). *Khudozhno-pedahohichna interpretatsiya muzychnoho tvoriv v profesiyniy pidhotovtsi maybutnikh uchyteliv muzyky*. [Artistic and educational interpretation of a musical work in the training of future music teachers]. Kyiv.

5. Padalka, H. M. (1982). *Uchytel, muzyka, dity*. [Teacher, music, children]. Kyiv: Muzychna Ukrayina.

6. Rudnytska, A. P. (2002). *Pedahohika : zahalna ta mystetska*. [Pedagogy: general and artistic]. Kyiv: TOB «Interprof».

7. Telysheva, N. N. *Interpretatsionnaya kultura uchitelya iskusstva. Elektronnyy resurs*. [Interpretation culture of an art teacher]. Moscow.

8. Shinkaruk, V. I. (2002). *Filosofskyy entsyklopedychnyy slovnyk: entsyklopediya*. [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Kyiv: Abrys.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАМИКІНА Анжеліна Іванівна – викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: методика викладання фортепіано в мистецько-педагогічних вишах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MAMYKINA Anzhelina Ivanivna – the Lecturer of Musical Instrumental Training Department in Ushynsky South-Ukrainian National Pedagogical University

Circle of scientific interests: the method of teaching piano in Artistic Pedagogical Universities.

Дата надходження рукопису 09. 04. 2017 р.

УДК 372.878 + 373.51

РАСТРУБА Тетяна Віталіївна – викладач кафедри вокально-хорової майстерності Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
e-mail: rastruba_1510@mail.ru

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В МУЗИЧНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасне демократичне суспільство України вимагає перегляду стратегії та практики загальної освіти особистості дитини. Означена тенденція засвідчена і в чинних державних документах (Національна програма «Освіта» («Україна ХХІ ст.»), Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Державний стандарт базової й повної середньої освіти та ін.), в яких підкреслено необхідність створення належних умов для формування освіченої, креативної, самодостатньої особистості учня, розвитку його природних здібностей та потенцій. Відтак, поступово відбуваються зміни ціннісних орієнтацій у педагогічній теорії та практиці. На зміну суспільній приходять особистісно орієнтована орієнтація, де першочерговими

цінностями стають повага до учня як партнера в освітньому процесі; відношення до дитини як до суб'єкта навчально-виховної роботи; врахування інтересів особистості учня та його можливостей, здібностей, нахилів; демократичний стиль взаємовідношень учителя та учня та ін.

Тому, сьогодні однією з актуальних проблем сучасного суспільства є модернізація змісту освіти, оптимізація способів і технологій організації освітнього процесу і, звичайно, переосмислення мети і результату освіти, зокрема музичної.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить про досить різнограневий інтерес науковців до даної проблеми. Зокрема, теоретичні основи музичної освіти як вчення про закономірності, принципи та методи пізнання

© Раструба Т. В., 2017